

‘અષ્ટ પાહુડ’. તેરમું પાનું છે. સમ્યગ્દષ્ટિનું અમૂઢદષ્ટિ (નામનું અંગ ચાલે છે). ધર્મી જીવ હોય છે એને આત્માનું શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ અનુભવમાં આવીને પ્રતીતિરૂપે થયું હોય છે. એને આઠ ગુણ હોય છે. છે તો પર્યાયના ભેદો. આઠ કિરણો. સૂર્યને જેમ કિરણો હોય એમ સમકિતના કિરણો, આઠ લક્ષણ-ગુણ છે. એમાં અમૂઢદષ્ટિની વ્યાખ્યા ચાલે છે.

લોકરૂઢી. ‘અદેવર્મે દેવબુદ્ધિ,...’ ધર્મીને અદેવમાં દેવબુદ્ધિ હોય નહિ. ‘અધર્મર્મે ધર્મબુદ્ધિ, અગુરુર્મે ગુરુબુદ્ધિ ઇત્યાદિ દેવાદિક મૂઢતા હૈ,...’ એ ત્રણે દેવમૂઢતા કહેવાય. એ કલ્યાણકારી નથી. એ ભાવ કલ્યાણકારી આત્માના નથી. માટે તે ભાવ સમકિતી-ધર્મીને હોઈ શકે નહિ.

‘સદોષ દેવકો દેવ માનના,...’ હથિયાર રાખે, સ્ત્રી રાખે, આહાર-પાણી હોય, રોગ હોય એવા દેવને દેવ માનવા એ ભ્રમ છે, મૂઢતા છે. એ મૂઢતા સમકિતીને હોતી નથી. ‘તથા ઉનકે નિમિત્ત હિંસાદિ દ્વારા અધર્મકો ધર્મ માનના,...’ સામાન્ય વ્યાખ્યા કરે છે. દેવ અને ધર્મની. દેવ માટે હિંસા કરીને (ધર્મ માને). આ યજ્ઞ આદિમાં કરે છે. એમાં ધર્મ માનવો. બકરા ચડાવે.

‘તથા મિથ્યા આચારવાન, શલ્યવાન, પરિગ્રહવાન સમ્યક્ત્વ-વ્રત રહિતકો ગુરુ માનના...’ જેનો આચાર જૂઠો છે, શલ્યવાન-ત્રણ શલ્ય છે. (માયા) મિથ્યાત્વ, નિદાન આદિ ત્રણ શલ્ય જેને હોય છે અને પરિગ્રહસહિત હોય છે. વસ્ત્ર, પાત્ર આદિ સહિત હોય તેને ચારિત્રવંત ગુરુ માનવા એ ગુરુમૂઢતા છે. સમ્યક્ત્વ અને વ્રત રહિત. આત્માનું ભાન નથી અને વ્રત નથી. ચારિત્રને લેવું છે ને અહીં તો? એને ‘ગુરુ માનના ઇત્યાદિ મૂઢદષ્ટિકે ચિહ્ન હૈં.’ એ મૂઢદષ્ટિનું લક્ષણ છે. ‘અબ, દેવ-ધર્મ-ગુરુ કેસે હોતે હૈં ઉનકા સ્વરૂપ જાનના ચાહિયે, સો કહતે હૈં :-’

‘રાગાદિક દોષ ઔર જ્ઞાનાવરણાદિક કર્મ હી આવરણ હૈં, વહ દોનોં જિસકે નહીં હૈ વહ દેવ હૈ.’ વીતરાગતા હોય અને જ્ઞાનની પરિપૂર્ણતા પ્રગટ થઈ હોય. રાગાદિ ન હોય એટલે વીતરાગતા હોય. આવરણ ન હોય એટલે કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન આદિ અનંત ચતુષ્ટયરૂપ હોય એને દેવ કહીએ. સમજાણું કાંઈ? ‘ઉસકે કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન, અનન્તસુખ, અનન્તવીર્ય-ઐસે અનંતચતુષ્ટય હોતે હૈં.’ આ બધી ‘પંચાધ્યાયી’ની વ્યાખ્યા છે. ‘પંચાધ્યાયી’માં આ બધું લીધું છે. દેવને તો એક સમયમાં ત્રણકાળનું જ્ઞાન હોય, એ દેવ કહેવાય. સમજાણું કાંઈ? ભગવાન પ્રભુ! સ્વામીનારાયણ કહેતા હતા ને? અમે પ્રભુ છીએ ભગવાન છીએ. હોદે બેસે. ... આવ્યા હતા. .. સાધુએ પૂછ્યું, તમે હજી ..છો? તો કહે, હા. કેમ? કે પ્રભુનું પેટ મોટું છે.

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- ન્યાં ક્યાં એના હતા? ... એના પણ શ્રદ્ધાના ઠેકાણા ક્યાં હતા? એ વાતું છે. વાડાના વેશમાં હતા. ત્યાં ક્યાં શ્રદ્ધાના ઠેકાણા હતા? બધાય એવા હતા. એ પ્રભુ કહેવો કોને? જેની પ્રભુત્વશક્તિ અનંત જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ અને સુખની પ્રગટ થઈ ગઈ છે. જેને આહાર નહિ, પાણી નહિ, રોગ નહિ, ક્ષુધા નહિ, તૃષ્ણા નહિ એવા દેવ (હોય). એનું શરીર પરમ ઔદારિક થઈ ગયું હોય. સમજાણું કાંઈ? એને દેવ કહેવામાં આવે છે. બીજાને દેવ માનવા એ તો મૂઢતા છે. કહો, આ તો સમજાય એવું છે ને? ‘રમણીકભાઈ’!

એમ ગુરુ. ખોટા આચારવાન, શત્યવંત. પરિગ્રહવંત એ મૂઢ દષ્ટિના ચિહ્ન છે. ‘અબ દેવ-ધર્મ-ગુરુ કેસે હોતે હૈં ઉનકા સ્વરૂપ જાનના ચાહિયે, સો કહતે હૈં :-’

‘સામાન્યરૂપસે તો દેવ એક હી હૈ...’ ‘પંચાધ્યાયી’માં લીધું છે ને ત્યાં છે ક્યાંક. દેવ એક જ. દિવ્યશક્તિ જેને અંતરમાં આત્મા કેવળજ્ઞાન, દર્શન, આનંદની મૂર્તિ છે એવી જેની પર્યાયમાં અનંત જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ આદિ પ્રગટ છે. એને દિવ્યશક્તિ પ્રગટ થઈ તેને દેવ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ?

‘ઔર વિશેષરૂપસે અરહંત, સિદ્ધ એસે દો ભેદ હૈં...’ બે ભેદ. અરિહંત પણ દેવ કહેવાય અને સિદ્ધ પણ દેવ કહેવાય. ‘તથા ઇનકે નામભેદકે ભેદસે ભેદ કરે તો હજારો નામ હૈં. તથા ગુણભેદ કિયે જાયે તો અનન્ત ગુણ હૈં.’ જ્ઞાન પૂર્ણ જ્ઞાન તે દેવ, પૂર્ણ આનંદ તે દેવ, પૂર્ણ દર્શન તે દેવ. પૂર્ણ સ્વચ્છતા તે દેવ, પૂર્ણ પ્રભુતા તે દેવ. પૂર્ણ કર્તૃત્વશક્તિ પરિણમી ગઈ માટે દેવ. એમ અનંત ગુણથી અનંત ગુણ પરમાત્માના કહેવાય.

‘પરમૌદારિક દેહમેં વિદ્યમાન...’ દેખો! દેવ એને કહીએ કે જેનું શરીર પરમ ઔદારિક થઈ ગયું હોય. એને રોગ ન હોય, ક્ષુધા ન હોય, તૃષ્ણા ન હોય. સમજાણું કાંઈ? આ તો ભગવાનને રોગ થયો, છ મહિના સુધી ... આહાર લાવ્યા. આહાર લીધો ને પછી શરીર થઈ ગયું નિરોગી. ખુશી થાય બધા દેવ દેવીઓ. એવો પાઠ છે એમાં. એ દેવનું સ્વરૂપ જ નથી. કૃત્રિમ કલ્પિત કર્યું છે. દેવના સ્વરૂપનો એને (ખ્યાલ નથી). પરમ ઔદારિક શરીર હોય. જુઓ! શરીર જ સ્ફટિક જેવું થઈ જાય. ...

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- ઇ પ્રકૃતિ ઔદારિક છે એની પ્રકૃતિ પરમ ઔદારિક. એમાં શું છે? રજકણો ઔદારિક છે એની જ પરમ ઔદારિક વિશેષતા થઈ. બીજું શું? સ્ફટિક જેવું શરીર થઈ જાય. એના શરીરમાં નજર કરે તો પોતાનું શરીર દેખાય. અને ભવ દેખાય. ભામંડળ હોય ને ભેગું. એવું પરમ ઔદારિક શરીર. એવો ડાબલો જ જુદો જાતનો હોય. કાંઈક વાત થઈ હતીને. ‘જયપુર’, ‘જયપુર’ માં છે. ‘સુધીર’, એનો દીકરો. મેં કીધું, જુઓ! હીરા કંઈ.. કેસર કોથળે ન રહે. કોથળા સમજ્યા ને? બારદાન. એમાં કેસર ન રહી શકે. કેસર તો ડબ્બા અને બરણી હોય. એમ અરિહંતનું કેવળજ્ઞાન, દર્શન આદિ પરમ ઔદારિક શરીર હોય. એ સાધારણ હોય નહિ.

અને તીર્થંકરનું શરીર તો જન્મે ત્યારથી પરમ ઔદારિક હોય. એને હજારો કળશા માથે ઢોળે તોય મરે નહિ. અહીં તો એક પાણીનો કળશો નાખે તો મરી જાય. પહેલા દિવસનું બાળક હોય તો. આવું તો પ્રભુનું સ્વરૂપ અને એવો તો એના ડાબલો શરીરનો હોય. ડાબલો સમજો છો? પેટી. રત્ન ઉંચા હોય એની પેટી જુદી જાતની હોય.

ઘરે આવ્યા હતા, બતાવવા લાવ્યા હતા. બે લાખનો હતો. બે લાખનો ને? બે લાખનો હાર હતો એના ઘરે. સોનાનો. ડાબલી એવી લાંબી, પહોળી, સુંવાળી. બે લાખનો પન્નાનો હાર હતો. તમે દાબલો આપ્યો હતો ઇ છે આ. આમ પહોળી. બે લાખનો પન્નાનો હાર હતો. ‘પૂનમચંદ ગોદિકા’ના ઘરે. એનો છોકરો ‘સુધીર’ છે ને? ઇ બતાવવા લાવ્યો હતો. જુઓ! આ ... છે. ... હીરો લાવ્યા હતા. .. એંસી હજારનો એક હીરો. આટલી ડાબલી હતી. ઇ ડાબલી પણ જુદી જાતની હોય. હીરાને કાંઈ કોથળામાં રખાય નહિ. કોથળા સમજો છો? ઠેલા. સૂતળી.. સૂતળીના ઠેલા. એમાં હીરા ને કેસર રખાતા હશે? લ્યો! આ ઝવેરી રહ્યા, લ્યો. સોનાનો એક ઓલો હતો. ઊંચો હતો, બે લાખનો હાર હતો. એવા તો ઘણા જોયા.

અહીં તો કહે છે, હીરો અને કેસર કોથળે ન રહે. એમ કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન થાય એના શરીર સ્ફટિક જેવા થઈ જાય. એવા (હોય) એને દેવ કહેવામાં આવે. અરિહંત એને કહેવામાં આવે. આમ અરિહંતને માને ને વળી રોગ માને, ક્ષુધા લાગે માને, આહાર લે ત્યારે તૃપ્તિ (થાય), એ અરિહંત નહિ. એ અરિહંતના સ્વરૂપને જાણતા નથી. સમજાણું કાંઈ?

‘ઘાતિયાકર્મ રહિત,...’ પરમ ઔદારિક શરીર હોય અને ચાર ઘાતિકર્મનો નાશ હોય. ‘અનંત ચતુષ્ટય સહિત ધર્મકા ઉપદેશ કરનેવાલે...’ વીતરાગ સ્વરૂપનો ઉપદેશ કહેનારા હોય. ‘એસે તો અરિહંતદેવ હૈં...’ એને અરિહંતદેવ કહેવાય. એ સિવાય બીજી રીતે માને તો એ મૂઢ જીવ છે. એને મૂઢતા છે, એને મિથ્યાત્વ છે. સમજાણું કાંઈ?

વળી ‘તથા પુદ્ગલમયી દેહસે રહિત...’ સિદ્ધની વાત કરે છે. આ પુદ્ગલમય દેહ, જે માટી, એનાથી રહિત ‘લોકકે શિખર પર બિરાજમાન...’ લોકને શિખરે સિદ્ધ ભગવાન સ્થિત છે. સમ્યક્ત્વ આદિ ‘અષ્ટગુણમંડિત અષ્ટકર્મરહિત...’ આઠ ગુણ સહિત અને આઠ કર્મ રહિત. આઠ ગુણ સહિત અને આઠ કર્મ રહિત. ‘એસે સિદ્ધ દેવ હૈં.’ એને દેવ કહેવાય, એને અશરીરી સિદ્ધ કહેવામાં આવે. સમજાણું કાંઈ?

એના નામ છે. એને અરિહંત કહીએ. કર્મને હણ્યા માટે અરિહંત, જિન કહીએ. જીત્યા-અજ્ઞાન ને રાગને માટે જિન, સિદ્ધ કહીએ. એની વ્યાખ્યા છે, હોં! આ બધા ગાથાઓ છે. ‘પંચાધ્યાયી’માં બધી ગાથાઓ છે. પરમાત્મા કહીએ. એને મહાદેવ (કહીએ). મોટામાં મોટી બધી શક્તિ પ્રગટ થઈ ગઈ માટે એને મહાદેવ કહીએ. આવા અરિહંત, હોં! બીજા મહાદેવ એ મહાદેવ નથી.

મુમુક્ષુ :- વ્યવહારમાં લાભ ન કરે

ઉત્તર :- શું લાભ? લાભ શું કરે? લાભ કોઈ કોઈને કરે છે? એવું સ્વરૂપ છે એવું જે જાણે

એને પોતાના જ્ઞાન તરફનો નમૂનો મળે. ઓ...હો...! આવો આત્મા! એ એટલો એવો હું છું.

મુમુક્ષુ :- વ્યવહારમાં લાભ...

ઉત્તર :- વ્યવહારમાં લાભ કોણ કરતું હતું? ધૂળેય કરતું નથી. લાભની વ્યાખ્યા શું? આ પૈસા મળે ને ધૂળ મળે, ઇ લાભ છે? એ તો પૂર્વના પુણ્ય હોય તો આવે છે. એની સાથે સંબંધ શું છે? પાપી મિથ્યાદષ્ટિ કસાઈ હોય. કીધું ને? સોનાની ખુરશીએ બેસે છે. ‘મુંબઈ’. શું કહેવાય ‘વાંદરા’ના..? વાંદરા કતલખાના. એમાં શું છે? પેલો મોટો આવ્યો નહોતો? ખ્રિસ્તીનો. ‘મુંબઈ’માં પોપ (આવ્યો હતો). કેટલાય કરોડો રૂપિયા એણે કબજે કરી મૂક્યા. કેટલાય કરોડની બધી આગબોટ લઈ ગયો. માલ એ તો માંસ ખાતો હોય. એને જાવાનું છે નરકે. સેઠી! એવા અજ્ઞાનીઓ દેવ ને ગુરુ માને. ભાન ન મળે. મોટા ટોપાવાળા-રૂપાળા શરીર હોય. આ અમારા ગુરુ છે. સમજાણું? ભાન ન મળે. મૂઢ જીવો છે બધા. બહારના પુણ્ય હોય. એની સાથે શું સંબંધ છે? અબજોપતિ હોય. છે ને ‘અમેરિકા’ ને...?

‘શંકર,...’ એને શંકર કહીએ. આવું પરમાત્મસ્વરૂપ, જેને પૂર્ણ સુખ પ્રગટ્યું છે. આનંદ પૂર્ણ પ્રગટ્યો છે. એને પરમાત્મા ને અરિહંત ને સિદ્ધ ને શંકર કહીએ. આને શંકર કહીએ. ‘વિષ્ણુ,...’ સર્વવ્યાપક. જ્ઞાન લોકાલોક જાણે એ અપેક્ષાએ વ્યાપક પણ કહેવાય છે. એને વિષ્ણુ કહેવામાં આવે છે. ‘બ્રહ્મા,...’ પોતે પોતાના પૂર્ણ આનંદની ઉત્પત્તિને કારણે એ બ્રહ્મા પોતે છે. આનંદની પ્રજાને ઉત્પન્ન કરે એ બ્રહ્મા. સમજાણું કાંઈ? ‘હરિ,...’ દુઃખને હરે તે હરિ. આવો આત્મા પણ, હોં! રાગને, દુઃખને હણે તે હરિ. એવો ભગવાનઆત્મા રાગ-દ્વેષ ને અજ્ઞાન જે દુઃખમય છે એને હરે-નાશ કરે અને વીતરાગને, આનંદને પ્રગટ કરે એને દેવ ને હરિ કહેવામાં આવે છે. ‘બુદ્ધ,...’ આ બુદ્ધ. પૂર્ણ જ્ઞાનમયને બુદ્ધ કહીએ. પેલા બૌદ્ધ છે ઇ બુદ્ધ છે નહિ. ક્ષણિક સમયની પર્યાયને માને આત્માને, એ બુદ્ધ નહિ. ‘સર્વજ્ઞ,...’ એક સમયમાં ત્રણ કાળને જાણે. ‘વીતરાગ,...’ રાગરહિત હોય. પરમાત્મા પરમસ્વરૂપ પ્રગટ્યું હોય. ‘ઇત્યાદિ અર્થ સહિત અનેક નામ હૈં; ઐસા દેવકા સ્વરૂપ જાનના.’ એને દેવ માનવા. એ દેવ સિવાય માને ઇ મૂઢ જીવ મિથ્યાદષ્ટિ છે. એ આંગણે મિથ્યાત્વને નોતરે છે, એમ કહે છે.

વળી ‘ગુરુકા ભી અર્થસે વિચાર કરે તો...’ હવે કહે છે, ગુરુ પણ એ જ કહેવાય ખરેખર તો, એમ કહે છે. ‘અરિહંતદેવ હી હૈ,...’ પરમગુરુ, સર્વજ્ઞદેવ પરમગુરુ. મહા મોટામાં મોટી શક્તિનો વિકાસ જેને થઈ ગયો એ પરમગુરુ છે. ‘ક્યોંકિ મોક્ષમાર્ગકા ઉપદેશ કરનેવાલે અરિહંત હી હૈં,...’ ગુરુ તો મોક્ષમાર્ગનો ઉપદેશ દેનારા પરમાત્મા અરિહંત જ ગુરુ-પરમગુરુ છે. ‘વે હી સાક્ષાત્ મોક્ષમાર્ગકા પ્રવર્તન કરાતે હૈં,...’ લ્યો. સર્વજ્ઞ પરમાત્મા, એમની વાણીમાં સાક્ષાત્ મોક્ષનો માર્ગ આવે છે.

‘તથા અરિહંતકે પશ્ચાત્ છન્નસ્થ જ્ઞાનકે ધારક...’ અરિહંત પછી આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ. ‘ઉન્હીકા નિર્ગ્રંથ દિગમ્બર રૂપ ધારણ કરનેવાલે મુનિ હૈં...’ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ ત્રણેય દિગંબર હોય છે. વસ્ત્રનો એકેય તાણો હોય નહિ. જેવા માતાએ જન્મ્યા એવા હોય.

‘દિગંબર રૂપ ધારણ કરનેવાલે મુનિ હૈં સો ગુરુ હૈં,...’ એ ગુરુ કહેવાય. સમજાણું કાંઈ? વસ્ત્ર, પાત્ર રાખે ને અમે ગુરુ છીએ ને સાધુ છીએ (એમ માને) એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે પણ એને માનનારા પણ મિથ્યાદષ્ટિ છે, એમ કહે છે. પંડિતજી! ભારે ભાઈ! તમારો માર્ગ ખોટો છે, કહે છે. એય! વસ્તુનું સ્વરૂપ એવું છે, ભાઈ! માર્ગનો પ્રશ્ન નથી. વસ્તુની સ્થિતિ જ એવી છે.

સાધુ હોય એને અંતરમાં વીતરાગતા પ્રગટી હોય, વીતરાગનો પરમ આનંદનો આલ્હાદ હોય, એની બાહ્ય દશા તદ્દન નગ્ન દિગંબર વસ્ત્રના તાણા વિનાની એને હોય. સમજાણું કાંઈ? એને ચારિત્રવંત ગુરુ મનાય. એ વિના ચારિત્રવંત ગુરુ બીજાને માને એ મૂઢ છે. સમજાણું કાંઈ?

‘ક્યોંકિ અરિહંતકી સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રકી એકદેશ શુદ્ધતા...’ અરિહંતને પૂર્ણ શુદ્ધ છે, આને એકદેશ શુદ્ધપણું સમ્યક્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર ત્રણેય એને હોય છે. તિન્હીકે એટલે તેને. સાધુ છે એને સમ્યક્ અનુભવ હોય છે, સમ્યક્ પ્રતીતિ હોય છે અને સમ્યક્ સ્વરૂપનું આનંદનું આચરણ હોય છે. સમજાણું કાંઈ? ‘વે હી સંવર, નિર્જરા, મોક્ષકા કારણ હૈં,...’ એ અંતરની સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રની નિર્મળ શુદ્ધ ઉજ્જવળ દશા, એ જ સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષનું કારણ છે. બહારની ક્રિયાકાંડ કોઈ સંવર, નિર્જરા ને મોક્ષનું કારણ છે નહિ. સમજાણું કાંઈ?

‘ઇસલિયે અરિહંતકી ભાંતિ એકદેશરૂપસે નિર્દોષ હૈં...’ અરિહંત જેમ પૂર્ણ નિર્દોષ છે એમ આ ગુરુ પણ એક ભાગમાં-એકદેશે પૂર્ણ નિર્દોષ છે. ‘વે મુનિ ભી ગુરુ હૈં,...’ અરિહંત તો ગુરુ છે જ પણ આ પણ એક ગુરુ કહેવામાં આવે છે. ‘મોક્ષમાર્ગકા ઉપદેશ કરનેવાલે હૈં.’ પેલામાં આવ્યું હતું ને? મોક્ષમાર્ગનો ઉપદેશ કરનારા અરિહંત સાક્ષાત્ મોક્ષમાર્ગ પ્રવર્તાવે છે.

‘ઐસા મુનિપના સામાન્યરૂપસે એક પ્રકારકા હૈ...’ મુનિપણું એક જ પ્રકારે સામાન્ય (છે). ‘વિશેષરૂપસે વહ તીન...’ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ. ‘ઇસપ્રકાર વહ પદવીકી વિશેષતા...’ હૈ. ત્રણની પદવી વિશેષ છે. અંતર તો વીતરાગ આનંદના ઉપયોગી, શુદ્ધઉપયોગી (છે). પેલામાં આવે છે, હોં! સમજાણું?

મુમુક્ષુ :- ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’.

ઉત્તર :- ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’ નહિ. આ તો ‘પંચાધ્યાયી’માં વાત છે. મુનિની વ્યાખ્યા ત્યાં છે. શુદ્ધઉપયોગીની, ભાઈ! શુદ્ધઉપયોગી લીધા છે...

અથ સૂરિરૂપાધ્યાયો દ્વાવેતૌ હેતુતઃ સમૌ।

સાધુ સાધુરિવાત્મજૌ શુદ્ધૌ શુદ્ધોપયોગિનૌ।।૬૧૪।।

૬૮૪ ગાથા છે, કહે છે, ‘અંતરંગ કારણ કી અપેક્ષા વિચાર કરને પર આચાર્ય, ઉપાધ્યાય દોનોં હી સમાન હૈં, સાધુ હૈં, સાધુ કે સમાન આત્મજ હૈં, સાધુ કે સમાન શુદ્ધ હૈં ઔર શુદ્ધ ઉપયોગવાલે હૈં.’ શુદ્ધઉપયોગી એ સાધુ કહીએ, એમ અહીંયાં કહે છે. સમજાણું કાંઈ? ... ઇ ગૃહસ્થનું લખાણ છે. આહા...હા...! શુદ્ધઉપયોગી. શુદ્ધઉપયોગ ઇ જ મુનિપણું છે. ‘પ્રવચનસાર’માં ઇ છે, ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’ માં લીધું છે. સાધુ એટલે નગ્ન દિગંબર. અંતરમાં શુદ્ધઉપયોગ. મહાવ્રતાદિ શુભભાવ વિકલ્પ. ‘છબીલભાઈ’! મહાવ્રતને લઈને મિથ્યાદષ્ટિ ઊંચો

ગયો. એ કંઈ ઊંચો નથી ગયો. એમ એને કાંઈ નવમી ગ્રૈવેયક જવું છે. ... એટલે કંઈ માણસ ઊંચો થઈ ગયો? એમ શુભભાવ...

મુમુક્ષુ :- શુભભાવ...

ઉત્તર :- દેવ ને નારકી બેય સરખા છે. ઢોર જેવી વૃત્તિ છે, બધા સરખા છે. પશુ કહ્યા છે. પશુ મિથ્યાદૃષ્ટિ. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? ભાન નથી કે આત્મા અંદર સ્વરૂપ શુદ્ધ ભાવના... શુભ દયા, દાન, વ્રતના પરિણામથી ભિન્ન ચૈતન્ય છે. એનું અંતરમાં ભાન અને અનુભવ (થાય) તે ધર્મ ને સમકિત ને જ્ઞાન ને ચારિત્ર છે. બહારની ક્રિયા-ક્ષિયા એ કાંઈ ચારિત્ર છે નહિ. આવું લખી ગયા છે. છઠ્ઠા ગુણસ્થાન સુધી શુભભાવ જ હોય. અને શુભભાવવાળો જ સમકિતી ને જ્ઞાની શુભભાવમાં જ આમ... લ્યો!

મુમુક્ષુ :- છઠ્ઠા ગુણસ્થાન સુધી વ્યવહાર...

ઉત્તર :- ... અહીં તો વ્યવહાર હોય છે એમ જણાવે છે. આરાધના તો એની સ્વરૂપમાં હોય. સાધુ ઇતિ સાધે. આવે છે ને? સાધુ આત્માના સ્વરૂપને સાધે તે સાધુ. એમ આવે છે. ‘પંચાધ્યાયી’માં આવે છે. સાધુની વ્યાખ્યા. સમજાણું? સાધુ છે, જુઓ! ‘રત્નત્રયાત્મક મોક્ષમાર્ગકો સાધે સો સાધુ.’ એ પંદરમું પાને છે. ત્રીજી લીટી. સાધુ હૈ સો રત્નત્રયાત્મક મોક્ષમાર્ગકો સાધે સો સાધુ. સમ્યક્ આત્મા પૂર્ણ સ્વરૂપ અખંડ આનંદનો કંદ છે એવી પ્રતીતિ, અનુભવ, જ્ઞાન ને રમણતા (થઈ છે) એવા દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રને સાધે તે સાધુ. મહાવ્રતને સાધે ને નગ્નપણાને સાધે, એની વાત અહીં છે ક્યાં? હોય ખરું એને. સમજાણું કાંઈ? બહુ આકરું કામ. વાડાવાળાને બહાર નીકળવું, એમાંથી છોડવું ભારે કઠણ પડે.

આત્માનો અંતર શુદ્ધ પવિત્ર સ્વભાવ (છે). પુણ્ય-પાપ એ કંઈ પવિત્ર સ્વભાવ નથી. એથી અહીં કહે છે કે આત્મા... અહીં તો સંવર, નિર્જરાનું કારણ કહેવું છે. એને કેમ સંવર, નિર્જરાનું કારણ કહ્યું? એને શુદ્ધતાનો ભાવ પ્રગટ્યો છે. આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુને શુદ્ધ સ્વરૂપ પવિત્ર એવું શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, ચારિત્ર એવો ભાવ પ્રગટ્યો છે. એ ભાવ સંવર, નિર્જરા ને મોક્ષનું કારણ છે. જુઓ! છે ને અંદર? જુઓ!

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- ધૂળેય નથી ત્યાં. જુઓ! મુનિપનાકી ક્રિયા એક હી હૈ. માથે આવી ગયું છે ને? ‘સંવર, નિર્જરા, મોક્ષકા કારણ...’. લ્યો. ‘એકદેશ શુદ્ધતા ઉનકે પાવી જાતી હૈ ઔર વે હી સંવર, નિર્જરા, મોક્ષકા કારણ હૈ, ઇસલિયે અરિહંતકી ભાંતિ એકદેશરૂપસે નિર્દોષ હૈ...’

‘ઐસા મુનિપના સામાન્યરૂપસે એક પ્રકારકા હૈ ઔર વિશેષરૂપસે વહી ત્રીન પ્રકારકા હૈ...’ ‘ઉનકે મુનિપનેકી ક્રિયા સમાન હી હૈ;...’ ત્રણેયને. આચાર્ય હો, ઉપાધ્યાય હો (કે સાધુ હો), ત્રણેયને મુનિપણાની ક્રિયા એક જ હોય છે. ‘બાહ્ય લિંગ ભી સમાન હી હૈ,...’ દિગંબર જ હોય. કોઈને વળી કપડાને કટકો હોય ને કોઈને ન હોય, એવું હોઈ શકે નહિ. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- બે પ્રકારના થયા ને.

ઉત્તર :- જિનકલ્પી મુનિ એટલે એકલા રહે અને એની સાથે ... વસ્ત્રવાળો એ સ્થવિરકલ્પી અને વસ્ત્ર વિનાનો જિનકલ્પી એમ નથી.

મુમુક્ષુ :- વસ્ત્રવાળો...

ઉત્તર :- ખોટી વાત છે. ઇ કહેતા હતા. અમે જ્યારે ‘ભાવનગર’ ગયા હતા ને? એણે માખણ ચોપડ્યું. વસ્ત્ર હોય ઇ સ્થવિરકલ્પી કહેવાય અને પેલા (જિનકલ્પી) ભાન વિનાનો છે. સ્થવિરકલ્પી અને જિનકલ્પી સાધુ બેય નગ્ન જ હોય છે. જંગલમાં જ બેય વસે છે. સ્થવિરકલ્પી હોય, જાજા સાધુ હોય. જિનકલ્પી એકલા હોય. બાકી બીજો કાંઈ ફેર નથી. બીજો ફેર માને એને સાધુપણના ગુરુપણનું ભાન નથી.

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- .. કીધું ને? સ્થાપ્યું. (વસ્ત્રવાળા) જિનકલ્પી, સ્થવિરકલ્પી છે જ નહિ. બેય ખોટી વાત છે, અજ્ઞાન છે. આ જ હોય. બેય નગ્ન દિગંબર હોય, અંતર વીતરાગતા હોય, શુદ્ધતા હોય. અહીં સિદ્ધ કરવું છે ને? પુણ્ય-પાપના પરિણામ નહિ. શુદ્ધતા. શુદ્ધતા તો દર્શન, જ્ઞાન ને ચારિત્ર એ શુદ્ધતા હોય. શુદ્ધ વસ્તુ સ્વભાવ, એની પ્રતીતિ શક્તિમાંથી વ્યક્તિ આવી, એનું જ્ઞાન આવ્યું અને એમાંથી વીતરાગતા આવી. શુદ્ધમાંથી શુદ્ધતા આવી એ સંવર, નિર્જરા, મોક્ષનું કારણ છે. એમ અહીં કહેવું છે. સમજાણું કાંઈ? આહા! બહારના લક્ષે ઉત્પન્ન થયેલા વિકલ્પો તો આસ્રવ ને બંધનું જ કારણ છે. આહાહા...! ભારે કઠણ જગતને. વાડામાંથી નીકળીને આ માનવું (કઠણ પડે). સમજાણું કાંઈ?

‘પંચમહાવ્રત, પાંચ સમિતિ, ત્રીન ગુપ્તિ-એસે તેરહ પ્રકારકા ચારિત્ર ભી સમાન હી હૈં,...’ વ્યવહાર. ઠીક. ‘તબ ભી શક્તિ અનુસાર સમાન હી હૈં,...’ એમ. શક્તિ .. આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, ... ‘સામ્યભાવ ભી સમાન હૈં,...’ બીજા બધાના સરખા છે. ‘મૂલગુણ ઉત્તરગુણ ભી સમાન હૈં,...’ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ ત્રણેયને સરખા છે. ‘પરિષહ ઉપસર્ગોકા સહના ભી સમાન હૈ, આહારાદિકી વિધિ ભી સમાન હૈ,...’ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય બહુ ઊંચા થઈ ગયા માટે એને માટે કરેલો આહાર લે અને સાધુ ન લ્યે, એમ નથી. ત્રણેયને માટે આહારની વિધિ નિર્દોષ (હોય). એને માટે કરેલી ન હોય, એમ લીધું છે. સમજાણું કાંઈ? અત્યારે કેટલાક એમ કહે છે, દ્રવ્યાનુયોગનું જ્ઞાન હોય અને સાધુ આચાર્ય ને ઉપાધ્યાય થઈ જાય એટલે પછી એને માટે સવારથી સાંજ....

મુમુક્ષુ :- આ તો દ્રવ્યાનુયોગ...

ઉત્તર :- દ્રવ્યાનુયોગ શું? સમિતિ વિના સાધુ શેનો પણ? દ્રવ્યાનુયોગનું જ્ઞાન નહિ પણ દ્રવ્યાનુયોગનો અનુભવ. દ્રવ્ય એટલે આત્માનો અનુભવ ન હોય તો સમકિત શેનું? આહાહા...! એમાં વળી આહાર-પાણી પાછા એને માટે કરેલા હોય. ચા, દૂધ, સવાર-સાંજ, રગડા ચાલે. આ તો બધું મોટા મહારાજને જોવે. ધર્મની પ્રભાવનાનો હેતુ છે. બધી મૂઢતા છે, અહીં તો એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? એવા સાધુને ગુરુ માનવા એ મિથ્યાદષ્ટિ છે, મૂઢ છે. એને મિથ્યાત્વનો ઉદય

છે. સમજાણું કાંઈ? માર્ગ તો આવો છે.

‘ચર્યા, સ્થાન, આસનાદિ ભી સમાન હૈ,...’ વિહાર, ઊભા રહેવું, બેસવું આદિ એ બધાની ક્રિયા સરખી છે. ‘મોક્ષમાર્ગી સાધના, સમ્યક્ત્વ, જ્ઞાન, ચારિત્ર ભી સમાન હૈ.’ ત્રણેય આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુને સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર ત્રણેય હોય છે. વીતરાગી. શુદ્ધ.. શુદ્ધ. અહીં શુદ્ધની વ્યાખ્યા છે ને?

‘ધ્યાતા, ધ્યાન, ધ્યેયપના ભી સમાન હૈ,...’ ધ્યાતા આત્મા, ધ્યાન વીતરાગી, ધ્યેય આત્માનું એ બધું ત્રણેયને સમાન છે. ‘જ્ઞાતા, જ્ઞાન, જ્ઞેયપના ભી સમાન હૈ, ચાર આરાધનાકી આરાધના,...’ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર ને તપની આરાધના એ સમાન છે. ‘ક્રોધાદિક કષાયોંકા જીતના ઇત્યાદિ મુનિયોંકી પ્રવૃત્તિ હૈ વહ સબ સમાન હૈ.’

‘વિશેષ વહ હૈ કિ-જો આચાર્ય હૈં વે પંચાચાર અન્યકો ગ્રહણ કરાતે હૈં.’ એટલો ફેર, બસ. ‘તથા અન્યકો દોષ લગે તો ઉસકે પ્રાયશ્ચિત્તકી વિધિ બતલાતે હૈં,...’ એટલો ફેર. ‘ધર્મોપદેશ, દીક્ષા, શિક્ષા દેતે હૈં; -ઐસે આચાર્ય ગુરુવન્દના યોગ્ય હૈં.’ આવા આચાર્ય વંદવા યોગ્ય છે. આચાર્ય માનીને. સમજાણું કાંઈ?

‘જો ઉપાધ્યાય હૈં વાદિત્વ, વાગ્મિત્વ,...’ વચનકળામાં અથવા વાદમાં કાં ‘કવિત્વ, ગમકત્વ,...’ અર્થ કરવામાં. ‘ઇન ચાર વિદ્યાઓંમે પ્રવીણ હોતે હૈં; ઉસમે શાસ્ત્રકા અભ્યાસ પ્રધાન કારણ હૈ.’ એને ઉપાધ્યાયને શાસ્ત્રની પ્રધાનતા (છે). ‘જો સ્વયં શાસ્ત્ર પઢતે હૈં ઔર અન્યકો પઢાતે હૈં ઐસે ઉપાધ્યાય ગુરુ વન્દન યોગ્ય હૈં,...’ એકલા શાસ્ત્ર ભણે એમ નહિ. સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર સહિત હોય. એ સહિતની વાત છે. આહાહા...! ‘ઉનકે અન્ય મુનિવ્રત, મૂલગુણ, ઉત્તરગુણકી ક્રિયા આચાર્યસમાન હી હોતી હૈ.’ લ્યો! હવે સાધુ. જુઓ!

‘તથા સાધુ રત્નત્રયાત્મક મોક્ષમાર્ગકી સાધના કરતે હૈં...’ કહો.

મુમુક્ષુ :- નિશ્ચય-વ્યવહાર...

ઉત્તર :- ભલે ... હોય. નિશ્ચય હોય અને વ્યવહાર હોય એ જાણવું. એમ જ લખાય, નિશ્ચય-વ્યવહારના આરાધક છે, એમાં શું છે? વ્યવહાર હોય છે ખરો ને. સમજાણું કાંઈ? ‘ઉનકે દીક્ષા, શિક્ષા, ઉપદેશાદિ દેનેકી પ્રધાનતા નહીં હૈ,...’ સાધુ દીક્ષા, શિક્ષાને આપી શકે નહિ. ઉપદેશ ... સાધુ આપે. પહેલા પોતાનું કામ કરે છે. ‘અપને સ્વરૂપકી સાધનામેં હી તત્પર હોતે હૈં,...’ પોતાના સ્વરૂપનું સાધન. સાધુ દિગંબર મુનિ તો પોતાના આનંદસ્વરૂપમાં તત્પર હોય છે. આહાહા...! શુદ્ધઉપયોગની રમણતામાં તત્પર છે. એને સાધુ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! આવું બધું બદલાઈ ગયું આખું. દિગંબર સંપ્રદાયમાં બધું બદલાઈ ગયું. આખી લાઈન ફરી ગઈ. બીજાએ તો ફેરવી નાખી છે. (આ લોકોએ) રહેવા દીધું નામમાત્ર.

‘જિનાગમમેં જૈસી નિર્ગ્રંથ દિગમ્બર મુનિકી પ્રવૃત્તિ કહી હૈ વૈસી સભી પ્રવૃત્તિ ઉનકે હોતી હૈં-ઐસે સાધુ વંદનાકે યોગ્ય હૈ. અન્યલિંગી-વેષી વ્રતાદિકકસે રહિત પરિગ્રહવાન, વિષયોંમે

આસક્ત ગુરુ નામ ધારણ કરતે હૈં વે વન્દન યોગ્ય નહીં હૈં.’ સમજાણું કાંઈ?

‘ઇસ પંચમકાલમેં જિનમતમેં ભી ભેષી હુએ હૈં.’ ‘સુજાનમલજી’! અહીં તો માર્ગ હોય છે આવે. ‘શ્વેતામ્બર,...’ શ્વેતામ્બર પણ ભેષી છે. દ્રવ્યલિંગી પણ નથી. મિથ્યાદષ્ટિનો એને ભેષ છે. આહાહા...! એય...! ‘ચંદુભાઈ’! આવો માર્ગ છે. શ્વેતામ્બર છે એણે જૈનધર્મને બગાડ્યો છે. અનાદિ સનાતન દિગંબર ધર્મ હતો એમાંથી નીકળીને કલ્પિત શાસ્ત્રો અને કલ્પિત દેવ-ગુરુ .. બનાવ્યું છે. લોકોને ખરાબ તો લાગે. ... શ્વેતામ્બર દીકરી-દીકરા આપે નહિ. કોણ દીકરા-દીકરી આપે? મૂકને. આહાહા...! શ્વેતામ્બર એ સર્વ વંદને યોગ્ય નહીં હૈં. એના આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ છે જ નહિ. મિથ્યાદષ્ટિ અને કુલિંગી છે. આહાહા...! એય...! ‘જયંતિભાઈ’! ભારે કામ આકરું આવું. અતડા થઈને રહેવું પડે. અતડો જ છે ને એકલો જ છે. કોણ છે બીજું એને? આહા...! અન્યલિંગી ભેષી વ્રતાદિનો પણ સંયમ નહીં. એક યાપનીસંઘ થયો છે. નગ્ન રહે પણ માને બધા શ્વેતામ્બર. ‘ગોપુચ્છપિચ્છસંઘ,...’ ગાયનું પૂંછડું રાખે. ‘નિ:પિચ્છસંઘ,...’ પીંછી વિનાનો એક સાધુ હોય. ‘દ્રાવિડસંઘ આદિ અનેક હુએ હૈં, વહ સબ વંદન યોગ્ય નહીં હૈં.’

‘મૂલસંઘ, નગ્નદિગમ્બર, અઢાઈસ મૂલગુણોકે ધારક, દયાકે ઔર શૌચકે ઉપકરણ મયૂરપિચ્છક, કમણ્ડલ ધારણ કરનેવાલે...’ મોરની પીંછી અને કમંડલ જે દયાનું ઉપકરણ રાખે. ‘યથોક્ત વિધિ આહાર કરનેવાલે ગુરુ...’ નિર્દોષ વિધિથી આહાર (લે) અને દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર ત્રણનું આરાધન (કરનારા હોય). એ ‘વંદન યોગ્ય હૈં, ક્યોંકિ જબ તીર્થકર દેવ દીક્ષા લેતે હૈં તબ ઐસા હી રૂપ ધારણ કરતે હૈં...’ એમ દાખલો આપ્યો. તીર્થકરદેવ પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ જ્યારે દીક્ષા ધારણ કરે છે ત્યારે આવું નગ્ન દિગંબર રૂપ જ ધારે છે. સમજાણું કાંઈ? ઇન્દ્રએ એક વસ્ત્ર આપ્યું બાર મહિને, એ બધું ખોટું, કલ્પિત વાતું છે. એ વીતરાગમાર્ગની છે નહિ. બધી કલ્પિત આચાર્યોએ પોતાનો મત પોષવા, મિથ્યાત્વને પોષવા એ બધું બનાવ્યું છે. એ ‘લક્ષ્મીચંદભાઈ’!

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- ... ઇ પછી વાત. એનું કાંઈ નહિ.

‘તીર્થકર દેવ દીક્ષા લેતે હૈં તબ ઐસા હી રૂપ ધારણ કરતે હૈં અન્ય ભેષ ધારણ નહીં કરતે;...’ હવે આવ્યું, લ્યો. ‘ઇસીકો જિનદર્શન કહતે હૈં.’ પેલું આવ્યું. ‘દંસણમગ્ગહ વોચ્છામિ’. એને જૈનદર્શન કહીએ, દેખો! જૈનદર્શન અંતરના સ્વરૂપનું સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને વીતરાગી શુદ્ધત્વ પરિણમન, અઠવાવીસ મૂળગુણ આદિ, નગ્ન દશા, દિગંબર એને જૈનદર્શન કહેવામાં આવે છે. અને એ જૈનદર્શનની આ વાળાની તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધા તેને સમ્યગ્દર્શન કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? છેલ્લામાં લીધું છે. ૪૧૫ પાને છેલ્લે લીધું છે ને.

જિનદર્શન નિર્ગ્રંથરૂપ તત્ત્વાર્થ ધારણ. પહેલા દર્શનપાહુડનું ટૂંકું કરી નાખ્યું. ૪૧૫ પાનું મારે જૂનામાં છે. જિનદર્શન નિર્ગ્રંથરૂપ તત્ત્વાર્થ ધારણ. એ દર્શનપાહુડની વ્યાખ્યા એટલા

શબ્દોમાં મૂકી દીધી. છે? જિનદર્શન નિર્ગ્રંથરૂપ. એ પહેલા પાહુડનું ટૂંકું કર્યું. અને તત્ત્વાર્થ શ્રદ્ધાન. તેવાની બરાબર શ્રદ્ધા એ સમ્યગ્દર્શન. એ બે એમાં વર્ણવ્યું છે. સૂત્રમાં આ આવ્યું. આઠે પાહુડનું ટૂંકું કર્યું છે. આઠેના નામ આપ્યા છે. સમજાણું કાંઈ? અરે....! ભારે ભાઈ!

‘ઇસીકો જિનદર્શન કહતે હૈં.’ એને જૈનદર્શન વીતરાગમાર્ગમાં ત્રિલોકનાથ કેવળજ્ઞાનીના પંથમાં અંતરના સ્વરૂપનું સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને વીતરાગી દશા, બાહ્યમાં નગ્ન ભેખ દિગંબર, એને જૈનદર્શન કહેવામાં આવે છે. એ જૈનદર્શનનો એ મત ને અભિપ્રાય છે. સમજાણું કાંઈ? માળાએ મેળવીને કર્યું છે, હોં! ઓલા અર્થમાં ભાઈએ નથી કર્યું. ‘અષ્ટપાહુડ’ની ટીકા મેળવીને, ગાથાઓને ન્યાય આપવા મેળવીને (કર્યું છે). ... છે પણ એ પ્રમાણે મેં નથી કર્યું. દંસણ મગ્ગ દર્શનનો માર્ગ, દર્શનનો અભિપ્રાય, દર્શનનો મત. એની મૂળ શ્રદ્ધા સમ્યગ્દર્શન છે. ‘દંસણમૂલો ધમ્મો’ એવું જે દર્શન, તેનો મૂળ અભિપ્રાય. શ્રદ્ધા, સમ્યગ્જ્ઞાન, ચારિત્ર આદિ એનું મૂળ છે. સમજાણું કાંઈ?

‘ધર્મ ઉસે કહતે હૈં જો જીવકો સંસારકે દુઃખરૂપ નીચ પદસે મોક્ષકે સુખરૂપ ઉચ્ચ પદમેં ધારણ કરે;...’ એને ધર્મ કહીએ. એ પુણ્ય-પાપથી ઉદ્ધારીને સ્વભાવમાં લાવે એને ધર્મ કહીએ. આહાહા...! આવે છે ને? ‘રત્નકરંડ શ્રાવકાચાર’માં. સંસાર દુઃખરૂપ નીચપદથી (ઊંચે લાવે). એ ભાષા એણે એ જ કરી છે. ... તે ધર્મ. દુઃખથી ઉગારે અને સુખમાં વાળે તે ધર્મ. ‘મોક્ષકે સુખરૂપ ઉચ્ચ પદમેં ધારણ કરે; - એસા ધર્મ મુનિ-શ્રાવકકે ભેદસે, દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રાત્મક એકદેશ..’ શ્રાવકનો અને સર્વદેશ મુનિનો. ‘નિશ્ચય-વ્યવહાર દ્વારા દો પ્રકાર કહા હૈં;...’ છે ને? બે છે ને? ‘ઉસકા મૂલ સમ્યગ્દર્શન હૈં.’ દેખો! આ બધાનું મૂળિયું સમ્યગ્દર્શન છે. સમ્યગ્દર્શન ન હોય તો કોઈ ચીજ હોતી નથી.

‘ઉસકે બિના ધર્મકી ઉત્પત્તિ નહીં હોતી.’ સમ્યગ્દર્શન વિના ધર્મની ઉત્પત્તિ નથી. ‘ઇસપ્રકાર દેવ-ગુરુ-ધર્મમેં તથા લોકમેં યથાર્થ દષ્ટિ હો ઔર મૂઢતા ન હો સો અમૂઢદષ્ટિ અંગ હૈં.’ એ ધર્મનો ચોથો પ્રકાર-અંગ કહેવામાં આવે છે.

‘અપને આત્માકી શક્તિકો બઢાના સો ઉપબંહણ અંગ હૈં.’ પાંચમો બોલ. ‘સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રકો અપને પુરુષાર્થ દ્વારા બઢાના હી ઉપબંહણ હૈં.’ પોતાનું સ્વરૂપ જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ, વીર્યથી-પુરુષાર્થથી વધારવું એનું નામ સમકિતીનો પાંચમો ગુણ છે. ... ‘ઇસે ઉપગૂહન ભી કહતે હૈં. ઉસકા એસા અર્થ જાનના ચાહિયે કિ-જિનમાર્ગ સ્વયંસિદ્ધ હૈં; ઉસમેં બાલકકે તથા અસમર્થ જનકે આશ્રયસે જો ન્યૂનતા હો...’ કોઈ બાળક કે વૃદ્ધ છે કે સાધારણમાં ફેરફાર હોય. પણ અનુભવ, સમકિતી, જ્ઞાની, ધર્મી (હોય). બીજા એ દોષને ધર્મીત્મા ગોપવે. બહાર પાડવા એ તો વ્યવહારની વાત છે. પોતાના રાગને ગોપવે એટલે રાગ થવા દે નહિ, એ ઉપગૂહન છે. એ પાંચમો આચાર થયો.

‘જો ધર્મસે ચ્યૂત હોતા હો ઉસે દઢ કરના સો સ્થિતિકરણ અંગ હૈં.’ એ સમકિતીનું છઠું

કિરણ અથવા ગુણ અથવા લક્ષણ અથવા આચરણ (છે). ‘સ્વયં કર્મઉદયકે વશ હોકર કદાચિત્ શ્રદ્ધાનસે તથા ક્રિયા-આચારસે ચ્યુત હોતા હો તો અપનેકો પુરુષાર્થપૂર્વક પુનઃ શ્રદ્ધાનમેં દઢ કરેં,...’ પોતાને પણ પુરુષાર્થ વડે સમકિતમાં, ચારિત્રમાં ફેર થતો હોય તો દઢ કરવું એ સ્થિતિકરણ પોતાને માટે છે. ‘ઉસીપ્રકાર અન્ય કોઈ ધર્માત્મા ધર્મસે ચ્યૂત હોતા હો તો ઉસે ઉપદેશાદિક દ્વારા ધર્મમેં સ્થાપિત કરે-વહ સ્થિતિકરણ અંગ હૈ.’ લ્યો.

વળી ‘અરિહંત, સિદ્ધ, ઉનકે બિમ્બ, ચૈત્યાલય,...’ એટલે મંદિર ‘ચતુર્વિધ સંઘ ઔર શાસ્ત્રમેં દાસત્વ હો-જૈસે સ્વામીકા ભૃત્ય દાસ હોતા હૈ તદ્દનુસાર-વહાં વાત્સલ્ય અંગ હૈ.’ આનું નામ વાત્સલ્ય અંગ છે. ધર્મીજીવ અરિહંત, સિદ્ધના દાસ છે. વાત્સલ્ય છે ને? પ્રેમ છે. એના બિંબ, પ્રતિમાના દાસ હોય છે. ચૈત્યાલય-મંદિર અને ચતુર્વિધ સંઘ-સાધુ, આર્જિકા, શ્રાવક અને શ્રાવિકા. સમકિતી ધર્મીજીવ તેનો દાસ હોય છે. એની પાસે એની ઉદ્ધતાઈ હોય નહિ, એમ કહે છે.

‘ધર્મકે સ્થાનકો પર ઉપસર્ગાદિ આર્યે ઉન્હેં અપની શક્તિ અનુસાર દૂર કરેં,...’ લ્યો. ધર્મના સ્થાનમાં ઉપસર્ગ આદિ હોય તો પોતાની શક્તિ પ્રમાણે મટાડે. ‘અપની શક્તિકો ન છિપાયે; - યહ સબ ધર્મમેં પ્રીતિ હો તબ હોતા હૈ.’ ધર્મમાં જેને પ્રેમ હોય એને આવા ભાવ આવે છે. કહો, સમજાણું? હવે રહ્યું પ્રભાવના. આઠમો બોલ.

‘ધર્મકા ઉદ્યોત કરના સો પ્રભાવના અંગ હૈ. રત્નત્રય દ્વારા અપને આત્માકા ઉદ્યોત કરના તથા દાન, તપ, પૂજા-વિધાન દ્વારા એવં વિદ્યા, અતિશય-ચમત્કારાદિ દ્વારા જિનધર્મકા ઉદ્યોત કરના...’ વ્યવહાર અને નિશ્ચય, બેય. પોતાનો શુદ્ધ સ્વભાવ પવિત્ર ધર્મની ખાણ (છે), એમાં એકાગ્રતાની વૃદ્ધિ કરવી. સમજાણું કાંઈ? પ્ર-ભાવના. પ્ર-વિશેષે, ભાવના-એકાગ્રતા. ‘અપને આત્માકા ઉદ્યોત કરના...’ આત્માનો પ્રકાશ વિશેષ કરવો. ભગવાનઆત્મા ઝળહળ જ્યોતિ ચૈતન્ય, આનંદ એની પરિણતિમાં ઉદ્યોત પ્રકાશ વધારવો એ પ્રભાવના છે. બહારમાં દાન, તપ, પૂજા એવા વિધાન કરી (ઉદ્યોત કરવો). એ બહારનું રહી ગયું, પેલું પડ્યું રહ્યું. ‘વિદ્યા, અતિશય-ચમત્કારાદિ દ્વારા જિનધર્મકા ઉદ્યોત કરના વહ પ્રભાવના અંગ હૈ.’

‘ઇસપ્રકાર યહ સમ્યક્ત્વકે આઠ અંગ હૈં; જિસકે યહ પ્રગટ હોં ઉસકે સમ્યક્ત્વ હૈ એસા સમજના ચાહિયે.’ સમજાણું કાંઈ?

‘પ્રશ્ન :- યદિ યહ સમ્યક્ત્વકે ચિન્હ મિથ્યાદષ્ટિકે ભી દિખાઈ દેં તો સમ્યક્-મિથ્યાકા વિભાગ કેસે હોગા?’ પ્રશ્ન છે. મિથ્યાદષ્ટિકામાં પણ આવું હોય અને સમકિતમાં પણ આવું હોય તો અમારે એની જુદાઈ શી રીતે કરવી? જુદા શી રીતે પાડવા? વિભાગ શી રીતે કરવો?

‘સમાધાન :- જૈસે સમ્યક્ત્વીકે હોતે હેં વૈસે મિથ્યાત્વીકે તો કદાપિ નહીં હોતે, તથાપિ અપરીક્ષકકો સમાન દિખાઈ દે...’ પરીક્ષા નથી આવડતી એને બધા સરખા લાગે. મિથ્યાદષ્ટિ દાન, પ્રભાવના ... સમ્યગ્દષ્ટિ બેયની સરખી લાગે. ‘પરીક્ષા કરકે ભેદ જાના જા સકતા હૈ.’ પરીક્ષા કરે તો બેયની જુદાઈ જણાય.

‘પરીક્ષામેં અપના સ્વાનુભવ પ્રધાન હૈ.’ પોતાનો અનુભવ એ મુખ્ય છે. આહા...! ‘સર્વજ્ઞકે આગમમેં જૈસા આત્માકા અનુભવ હોના કહા હૈ વૈસા સ્વયંકો હો તો ઉસકે હોનેસે અપની વચન કાયકી પ્રવૃત્તિ ભી તદ્દનુસાર હોતી હૈ, ઉસ પ્રવૃત્તિ અનુસાર અન્યકી ભી વચન કાયકી પ્રવૃત્તિ પહચાની જાતી હૈ; - ઇસપ્રકાર પરીક્ષા કરનેસે વિભાગ હોતે હૈં.’ એવી પરીક્ષાથી બેની જુદાઈનું ભાન થાય. કહો, સમજાણું કાંઈ?

‘તથા યહ વ્યવહાર માર્ગ હૈ,...’ જ્ઞાનથી નિર્ણય કરવો એ વ્યવહાર માર્ગ છે. ‘ઇસલિયે વ્યવહારી છબસ્થ જીવોંકે અપને જ્ઞાનકે અનુસાર પ્રવૃત્તિ હૈ;...’ જ્ઞાનમાં આવે ઇ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ છે. ‘યથાર્થ સર્વજ્ઞદેવ જાનતે હૈં.’ ક્ષણ ક્ષણમાં કોઈ પલટો ખાઈ જાય તો એનું જ્ઞાન કંઈ છબસ્થને હોતું નથી. સમજાણું કાંઈ? અજ્ઞાનીની બહારમાં એવી ને એવી શ્રદ્ધા દેખાય અને અંદરમાં મિથ્યાત્વના ભાવ-પરને પોતાનું માનવાનું થઈ જાય, સૂક્ષ્મ એક સમયમાત્ર, એ તો સર્વજ્ઞ જાણે. સાધારણ છબસ્થને જાણી શકે નહિ. એનું કંઈ કામ નથી, એમ કહે છે. ‘વ્યવહારીકો સર્વજ્ઞદેવને વ્યવહારકા હી આશ્રય બતલાયા હૈ.’ જ્ઞાનમાં પ્રમાણમાં એને આવે એ પ્રમાણે એણે નિર્ણય કરવો.

‘યહ અંતરંગ સમ્યક્ત્વભાવરૂપ સમ્યક્ત્વ હૈ વહી સમ્યગ્દર્શન હૈ,...’ અંતરંગ તો સમ્યક્ત્વભાવરૂપ સમ્યક્ત્વ એ સમ્યગ્દર્શન છે. શુદ્ધ ભગવાન પવિત્રની પ્રતીતિનું જ્ઞાન ને ભાન (થાય) એમાં એને સમ્યગ્દર્શન કહેવામાં આવે છે. ‘બાહ્યદર્શન,...’ લ્યો, હવે બાહ્યદર્શન. આવે છે ને? ... ‘વ્રત, સમિતિ, ગુપ્તિરૂપ ચારિત્ર ઔર તપસહિત અઢાઈસ મૂલગુણ સહિત નગ્ન દિગમ્બર મુદ્રા ઉસકી મૂર્તિ હૈ, ઉસે જિનદર્શન કહતે હૈં.’ સમજાણું કાંઈ?

‘ઇસપ્રકાર ધર્મકા મૂલ સમ્યગ્દર્શન જાનકર...’ લ્યો. ધર્મનું મૂળ સમ્યગ્દર્શન જાણવું. ‘સમ્યગ્દર્શનરહિત હૈં ઉનકે વંદન-પૂજનકા નિષેધ ક્રિયા હૈ. -ઐસા યહ ઉપદેશ ભવ્ય જીવોંકો અંગીકાર કરને યોગ્ય હૈ.’ લ્યો! બીજી ગાથાનો અર્થ ઘણા દિ’ ચાલ્યો. પાંચમથી શરૂ થયું છે. પહેલી ગાથાથી. આઠ દિ’ થયા. ... કહો, સમજાણું કાંઈ?

બધી સમજવાની વાત છે. મૂઢતા છોડવાની. મૂળ સમ્યગ્દર્શનના જ જ્યાં ઠેકાણા નથી ત્યાં એકેય ધર્મ હોતો નથી. તેથી મૂળ લીધો છે એને. ભલે બહારના આચરણમાં વિશેષ હોય. અપવાસમાં વિશેષ હોય, ઓળી ને આંબેલ બહુ કરતા હોય. સમજાણું? એક ઠેકાણે રહેતા ન હોય, વિહાર બહુ કરતા હોય, એની કંઈ વિશેષતા નથી. વસ્તુની સ્થિતિની પ્રતીત ને અનુભવ કેવો છે એ ઉપર આખું જૈનદર્શનનું મૂળિયું છે. સમજાણું કાંઈ?

અબ કહતે હૈં કિ - અંતરંગસમ્યગ્દર્શન બિના બાહ્યચારિત્રસે નિર્વાણ નહીં હોતા-

ગાથા-૩

દંસણભટ્ટા ભટ્ટા દંસણભટ્ટસ્સ ણત્થિ ણિવ્વાણં।
સિજ્ઞંતિ ચરિયભટ્ટા દંસણભટ્ટા ણ સિજ્ઞંતિ॥૩॥

દર્શનભ્રષ્ટા: ભ્રષ્ટા: દર્શનભ્રષ્ટસ્ય નાસ્તિ નિર્વાણમ્।
સિધ્યન્તિ ચારિત્રભ્રષ્ટા: દર્શનભ્રષ્ટા ન સિધ્યન્તિ॥૩॥

દગ્ધ્રષ્ટ જીવો ભ્રષ્ટ છે, દૃગ્ધ્રષ્ટનો નહિ મોક્ષ છે;
ચારિત્રભ્રષ્ટ મુકાય છે, દગ્ધ્રષ્ટ નહિ મુક્તિ લહે. ૩.

અર્થ :- જો પુરુષ દર્શનસે ભ્રષ્ટ હૈં વે ભ્રષ્ટ હૈં; જો દર્શનસે ભ્રષ્ટ હૈં उनको નિર્વાણ નહીં હોતા; क्योंकि यह प्रसिद्ध है कि जो चारित्रसे भ्रष्ट हॆं वे तो सिद्धिको प्राप्त होते हैं परन्तु जो दर्शनभ्रष्ट हॆं वे सिद्धिको प्राप्त नहीं होते।

ભાવાર્થ :- જો જિનમતકી શ્રદ્ધાસે ભ્રષ્ટ હૈં उन्हें भ्रष्ट कहते हैं; और जो श्रद्धासे भ्रष्ट नहीं है, किन्तु कदाचित् कर्मके उदयसे चारित्रभ्रष्ट हुये हैं उन्हें भ्रष्ट नहीं कहते; क्योंकि जो दर्शनसे भ्रष्ट हॆं उन्हें निर्वाणकी प्राप्ति नहीं होती; जो चारित्रसे भ्रष्ट होते हैं और श्रद्धानदृढ़ रहते हैं उनके तो शीघ्र ही पुनः चारित्रका ग्रहण होता है और मोक्ष होता है। तथा दर्शन - श्रद्धासे भ्रष्ट होय उसके फिर चारित्रका ग्रहण कठिन होता है इसलिये निर्वाणकी प्राप्ति दुर्लभ होती है। जैसे - वृक्षकी शाखा आदि कट जायें और जड़ बनी रहे तो शाखा आदि शीघ्र ही पुनः उग आयेंगे और फल लगेंगे, किन्तु जड़ उखड़ जाने पर शाखा आदि कैसे होंगे ? उसीप्रकार धर्मका मूल दर्शन जानना॥३॥

ગાથા-૩ ઉપર પ્રવચન

‘અબ કહતે હૈં કિ-અંતરંગસમ્યગ્દર્શન બિના બાહ્યચારિત્રસે નિર્વાણ નહીં હોતા :-’ જ્યાં અંતર ભગવાનઆત્મા શુદ્ધનું શુદ્ધપણું પ્રગટ થયું નથી. સમ્યગ્દર્શનમાં શુદ્ધતાની પ્રગટ દશા થાય છે, મિથ્યાત્વમાં શુદ્ધતાની પ્રગટ દશા હોતી નથી. અશુદ્ધતાનો પ્રગટ અનુભવ અને અશુદ્ધતા હોય છે. એ સમ્યક્ શુદ્ધતા વિના બાહ્ય ચારિત્ર એટલે ક્રિયાકાંડના શુભભાવ આદિ એનાથી ‘નિર્વાણ નહીં હોતા.’ એનાથી કંઈ મુક્તિ થતી નથી.

‘દંસણભટ્ટા ભટ્ટા’ લ્યો! એ ગાથા શેની આવી?

દંસણભટ્ટા ભટ્ટા દંસણભટ્ટસ્સ ણત્થિ ણિવ્વાણં।

સિજ્ઞંતિ ચરિયભટ્ટા દંસણભટ્ટા ણ સિજ્ઞંતિ।।૩।।

આ ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ની ગાથા (છે).

અર્થ :- ‘જો પુરુષ દર્શનસે ભ્રષ્ટ હેં...’ આવું જે જૈનદર્શન, એની શ્રદ્ધાથી જે ભ્રષ્ટ છે... સમજાણું કાંઈ? વીતરાગી અંતર ભાવ દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રનો વીતરાગી લિંગ નગ્ન દિગંબર જૈનદર્શન. એવા દર્શનથી ભ્રષ્ટ છે તે સમ્યગ્દર્શનથી ભ્રષ્ટ છે. સમજાણું કાંઈ? ‘જો દર્શનસે ભ્રષ્ટ હેં ઉંનકો નિર્વાણ નહીં હોતા;...’ દર્શનથી ભ્રષ્ટ છે તે ભ્રષ્ટ છે. તે જ ખરો ભ્રષ્ટ છે. જે દર્શનથી ભ્રષ્ટ છે તેને મુક્તિ નથી.

‘ક્યોંકિ યહ પ્રસિદ્ધ હૈ કિ જો ચારિત્રસે ભ્રષ્ટ હૈ વે તો સિદ્ધિકો પ્રાપ્ત હોતે હેં...’ ચારિત્રથી ભ્રષ્ટ છે એ તો સમકિતીને ખ્યાલમાં હોય છે કે ચારિત્ર નથી, અચારિત્ર છે. એટલે એના શ્રદ્ધા, જ્ઞાનમાં ચારિત્રથી ભ્રષ્ટ ભલે માને, ચારિત્ર નથી, પણ એની શ્રદ્ધાથી ભ્રષ્ટ થયો નથી. એ ચારિત્રથી ભ્રષ્ટને ખરેખર ભ્રષ્ટ કહેવામાં આવતો નથી. આહાહા...! લોકોનું આખું વલણ બહારનું. વ્રતની ક્રિયાથી ભ્રષ્ટ હોય એટલે થઈ રહ્યું, ભ્રષ્ટ થઈ ગયો, જાઓ! અહીં કહે છે કે ચારિત્રથી ભ્રષ્ટ હોય પણ દર્શનથી ભ્રષ્ટ ન હોય તો એ ‘સિજ્ઞંતિ’ અલ્પકાળમાં કેવળજ્ઞાન લેશે. સમજાણું કાંઈ?

‘જો દર્શનભ્રષ્ટ હોતે હેં વે સિદ્ધિકો પ્રાપ્ત નહીં હોતે.’ ભગવાન ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ની આ ત્રીજી ગાથા, લ્યો. જો જિનમતકી શ્રદ્ધાસે ભ્રષ્ટ હેં, છે ને? પહેલામાં કહ્યું હતું ને? મત, ધર્મનો મત. ધર્મની મૂર્તિ ને ધર્મનો મત. જિનમત એટલે આ. મોક્ષમાર્ગી જીવ સાધુ અને એનો ભેખ અને પંચમહાવ્રતના વિકલ્પ, એ જિનવ્યવહાર એ .. દર્શન છે.

ભાવાર્થ :- ‘જો જિનમતકી શ્રદ્ધાસે ભ્રષ્ટ હેં ઉંહેં ભ્રષ્ટ કહતે હેં;...’ એને ભ્રષ્ટ કહેવામાં આવે છે. ‘ઔર શ્રદ્ધાસે ભ્રષ્ટ નહીં હૈ, કિન્તુ કદાચિત્ કમકિ ઉદયસે ચારિત્રભ્રષ્ટ હુએ હેં...’ ઉદયથી એટલે પુરુષાર્થની (નબળાઈથી). સમજાણું કાંઈ? ‘માધવમુનિ’ હતા ને? ‘માધવ’ ને? ‘માધનંદી.. માધનંદી’. મહા ભાવલિંગી સાધુ. એક ઠેકાણે ગયા ને ઊભા રહ્યા. .. બાઈ કુંભારની છોડી હતી. કુંવારી. એ એના વાસણ પલ્લે એટલે આમ ઓલી થતી હતી. ... એ પછી કુંભારને પરણ્યા. સાધુ ચારિત્રથી ભ્રષ્ટ થયા પણ શ્રદ્ધાથી ભ્રષ્ટ નહોતા. સમજાણું કાંઈ? સંઘમાં કોઈ સૂક્ષ્મ પ્રશ્ન ઉઠ્યો. એનો ખુલાસો આવડ્યો નહિ. માણસને મોકલ્યો, જાવ ત્યાં. કુંભારને ઘરે એના વાસણ સાજા રહી ગયા. છે ને? વાસણ કરે છે. જાય છે જ્યાં પૂછે છે, હેં! સંઘમાં હજી મારી શ્રદ્ધા-જ્ઞાનની કિંમત છે! વસ્તુસ્થિતિ છે એ તો એમ રહેશે. એકદમ.. મોર પીંછી, કમંડળ પડ્યા હતા. પાછા મુનિ થઈ ગયા. સમજાણું કાંઈ?

દર્શનથી ભ્રષ્ટ હોય તેને ભ્રષ્ટ કહીએ, ચારિત્રથી ભ્રષ્ટ હોય એને ભ્રષ્ટ ન કહીએ. એમ છે ને? ‘સિજ્ઞંતિ ચરિયભટ્ટા’. ખુલાસો એવો કર્યો. ચારિત્રથી ભ્રષ્ટને ભ્રષ્ટ નહિ કહીએ. એનો

અર્થ ભ્રષ્ટ તો છે પણ એને ઠેકાણે પડી જશે, એમ છે. પાઠમાં તો આટલું છે ને? ‘**દંસણભટ્ટા**
ભટ્ટા દંસણભટ્ટસ્સ... સિજ્ઞંતિ ચરિયભટ્ટા’ ભ્રષ્ટનું આમાંથી કાઢ્યું. ભ્રષ્ટ નથી, એમ કહે છે.
 પણ ચારિત્રથી ભ્રષ્ટ થયા છતાં એ ભ્રષ્ટ નથી એટલે? શ્રદ્ધાથી ભ્રષ્ટ નથી એટલે એને ચારિત્રથી
 ભ્રષ્ટ થતાં એને ખરેખર ભ્રષ્ટ કહેવામાં આવતા નથી. એમ ખુલાસો છે. ‘**દંસણભટ્ટા ભટ્ટા**’ એમ
 છે ને? સમકિતથી ભ્રષ્ટ તે ભ્રષ્ટ (છે). એનો અર્થ ચારિત્રથી ભ્રષ્ટ તે ભ્રષ્ટ નહિ, એમ અર્થ
 કાઢ્યો. એમાંથી કાઢ્યો. બાકી ભ્રષ્ટ તો ચારિત્રથી તો છે પણ એની દષ્ટિમાં-શ્રદ્ધામાં ખ્યાલ છે કે
 હું ચારિત્રથી ભ્રષ્ટ છું, એટલે એની દષ્ટિમાં બચાવ નથી કરતો કે ના, ના, એમાં શું છે? ચારિત્ર
 નથી, મારામાં દોષ છે. એને શ્રદ્ધા ભ્રષ્ટ નથી. એને સુધરવાનો અવસર છે પણ શ્રદ્ધાભ્રષ્ટ છે
 એને સુધરવાનો અવસર નથી. વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)